

KUR'AN-I KERİMDE HZ. MERYEM'İN HAMİLELİĞİ VE KENDİSİNE GÖNDERİLEN RUH

Abdullah KARACA¹

ÖZ

Hz. Meryem Kur'an'ı Kerim'deki merkez figürlerden biridir. İffet, sadakat ve taat timsali olarak tasvir edilen kişiliği yanında hayatının önemli olayları ile de Hz. Meryem kendisine Kur'an'da geniş yer bulur. Hayatının en ilginç olayı Hz. İsa'ya babasız şekilde hamile kalışdır. Bu olayın anlatımında özellikle üç nokta dikkat çeker: Hz. Meryem'e ruhun gönderilmesi, ruhun üflenmesi ve ruhun beşer suretinde görünmesi. Bu çalışmada Hz. Meryem'in hamileliğinin Ku'ran'da nasıl anlatıldığı, gönderilen ruhtan ne kastedildiği ve beşer suretinde temessül etmesinin arkasında ne yattığı incelenecektir. Konunun Ku'ran'da farklı sûrelerde atıflar yapılarak ve Meryem sûresinde doğum süreciyle beraber ana hatlarıyla anlatılarak ele alındığı görülür. Dolayısıyla olayın Ku'ran tarafından anlatılış keyfiyetini çözmek için bütüncül bir yaklaşım gerekir. Ku'ran'ın bütünlüğü, alakalı bağlamlar ve kaynaklardaki açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda kendisine gönderilen ruhtan Cebrail'in kastedildiği ve muhatabını korkutmama gibi çeşitli sebeplerle Cebrail'in insan suretinde zuhur ettiği görülmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Kur'an, Hz. Meryem, ruh, Cebrail.

ABSTRACT

THE QURANIC EXPLANATION OF THE VIRGIN BIRTH AND ROOH SENT DOWN TO MARY

Lady Mary is one of the central figures in the Holy Qur'an. Besides her characteristics depicted as the epitome of chastity, loyalty and obedience, the important events of Mary's life find a large mention in the Qur'an. The most important point of her life is the Virgin Birth. The narrative of this event in particular draws attention to three points: sending down *rooh* to Mary, the blowing of the soul and the representation of *rooh* as a well-proportioned man. This study will examine how the conception is described in Quran, what is *rooh* sent to Mary and what lies behind representation as a man. Quran explains this event by briefly referring in different parts and narrating the conception process and birth in the Chapter Mary in a substantial way. Therefore, to understand how Quran explains this occurrence, a holistic approach is necessary. Taking into consideration Quran's integrity, relevant passages and the explanations by exegesis books, it is realized that *rooh*

sent to Mary is Gabriel and he appeared to Mary in a man form for several reasons, such as not causing scare and panic.

KEYWORDS: Quran, Holy Mary, rooh, Gabriel.

GİRİŞ

Hz. Meryem Kur'an-ı Kerim'de zikredilen önemli şahıslardan biridir. Kur'an'da ismi geçen tek bayan olması, bir sūreye adının verilmesi ve birçok kez övülmesi kendisine verilen önemin derecesini gözler önüne sermektedir. Kendisinden tüm Yeni Ahit'te, Kur'an'da bahsedildiği kadar bahsedilmemesi ayrıca dikkat çekicidir. Kur'an-ı Kerim, değerli kişiliği yanında, seçilmiş bir aileye mensup olması, küçük yaşta Allah'a ibadet için adanması gibi kayda değer yönleriyle Hz. Meryem'in hayatından da oldukça bahseder.

Kuşkusuz Hz. Meryem'in hayatının en ilginç noktası -Kur'an tarafından da bizzat bir ayet olarak nitelendirilen (23/50)- Hz. İsa'ya mucizevi bir şekilde hamile kalması olayıdır. Kur'an'da Hz. Meryem'in sıra dışı hamileliğine farklı sūrelerde atıfta bulunulur ve Meryem sūresinde doğum süreciyle beraber bu olay ana hatlarıyla ele alınır. Dolayısıyla Kur'an'ın bu olayı nasıl anlattığını kavramak için tümel bir bakış gerekmektedir. Bu çalışmada Kur'an'ın anlatımıyla Hz. Meryem'in hamileliği işlenecektir.

Öncelikle birinci bölümde Hz. Meryem'in hayatı ve kişiliği ele alınacaktır. İkinci bölümde ise Kur'an'ın bu olaya bakışı etraflıca yansıtılacaktır. Gerek Meryem sūresindeki anlatımda gerek diğer göndermelerde özellikle üç noktanın iyi incelenmesi gerektiği görülür: Hz. Meryem'e ruhun gönderilmesi, ruhun üflenmesi ve ruhun beşer suretinde görünmesi. Bu sebeple Kur'an'daki diğer kullanımlar da dikkate alınarak, gönderilen ruhtan ne kastedildiği ve beşer suretinde temessül etmesinin arkasında ne yattığı bu araştırmada odak noktası olacaktır.

I. KUR'AN-I KERİMDE HZ. MERYEM'İN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

Hz. Meryem'in kişiliği ve örnek yönlerine Kur'an tarafından farklı yerlerde atıfta bulunulurken, hayatı ile ilgili kısımlar Âli İmran ve Meryem sūresinde yer almaktadır. Meryem sūresindeki kısımlar Hz. İsa'ya hamileliği ile alakalı olduğu için ikinci bölümde incelenecektir. Bu sebeple burada Âli İmran sūresindeki anlatımlar gözden geçirilecektir. Âli İmran sūresinde Hz. Meryem'in doğumu, Allaha ibadete adanması,

Zekeriya (a.s.)'in himayesine verilmesi ve melekler tarafından müjdenmesinden bahsedilir.

A. DOĞUMU ve YÜCE ALLAH'A İBADET İÇİN ADANMASI

Hız. Meryem yüce Allah tarafından seçilmiş ve diğer insanlardan üstün kılınmış bir aileye mensuptur: "Şüphesiz, Allah, Ademî, Nûhî, İbrahim ailesini (soyunu) ve İmran ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." (3/33-34).

İmran'ın refikası Hanne binti Fâkût'tur. Rivayete göre kendisi kısır bir kadın idi. Bir gün gagasıyla yavrusunu besleyen bir kuş gördü ve çocuğu olmasını arzularak Allah'tan, kendisine bir çocuk vermesini istedi. Allah duasını kabul buyurdu ve hâmile kaldı. Hâmile kaldığını anlayınca onu sırf ibadet ve mukaddes evin hizmetine adadı. Kur'an'da Hız. Meryem'in doğumu ile ilgili kısım mensup olduğu aileyi öven az önceki ifadelerden sonra annesinin hamile iken yaptığı dua ve adak ile başlamaktadır: "Hani, İmran'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" demişti." (3/35).²

Hamile kaldıktan sonra eşi vefat etti. Devrin anlayışına göre böyle bir adak erkek çocuklar için geçerliydi. Hanne de böyle düşünüyordu. Bu yüzden bir kız doğurunca üzöldü ve şöyle dedi: "Rabbim! Onu kız doğurdum. -Oysa Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir- Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum." (3/36).³

Hanne kızını Yüce Allah'ın korumasına havale etti ve Yüce Allah bunu kabul buyurdu. Zira hadislerde doğum esnasında herkesin maruz kaldığı şeytanın temasından sadece Hız. Meryem ve oğlunun kurtulduğu beyan edilir.⁴ Ayrıca "Meryem" ismi "âbid" ve "hâdim" manalarına geliyordu. Böylece Hanne Rabbinden erkek çocuk yerine onu kabul buyurmasını diledi.⁵ Bir sonraki âyet bu dileğinin kabul buyrulduğunu söyler: "Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya'yı da onun bakımıyla görevlendirdi." (3/37). Âyetin "Onu güzel bir şekilde yetiştirdi" kısmı "onu tatlı bir şekilde ve güzel görünüşlü kıldı", "Onun için isteklerinin

2 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1988, I. 537,538.

3 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kurânı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, Bilmen yay. , İstanbul, 1964, I. 356.

4 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, I. 538.

5 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kurânı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, I. 356-357.

kabul sebeplerini müyesser kıldı” ve “kullarından sâlih kişilerle beraber kıldı ki onlardan hayrı, ilmi ve dini öğrensin” gibi farklı şekillerde açıklanmaktadır.⁶

B. HZ. ZEKERİYANIN HİMAYESİNE VERİLMESİ

Zekeriya (a.s.) Hz. Meryem'in teyzesinin kocasıydı. Kız kardeşinin kocası olduğu da rivayet edilmektedir. Az önce ifade edildiği gibi Hanne hamile kaldıktan sonra eşi vefat etmişti. Hz. Meryem'in adak olarak kabul edildiğini bildiren âyetin devamında O'nun Hz. Zekeriya'nın himayesine verildiği ifade edilmektedir. Hz. Zekeriya'nın himayesine verilme nedeninin Meryem'in yetim oluşu veya o sene maruz kalınan kıtlık olduğu söylenir.⁷

Bir başka âyet Meryem'in himayesini deruhte etmek için kura çekildiğinden bahseder: “(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırken de yanlarında değildin.” (3/44). Hanne kızını yirmi dokuz din adamının yanına götürdü.⁸ Bu insanların Beyti Makdis'in koruyuculuğu üstlenen Kahin oğulları olduğu da söylenir. İmran namazda bu insanlara imamlık ederdi. Bu yüzden imamlarının kızının himayesini üstlenmek istediğini söyleyen Hz. Zekeriya'ya buna razı olmayacaklarını ifade ettiler. Tartışma sonucu kuraya başvurdular ve netice olarak Hz. Zekeriya'nın himayesine verildi.⁹

Neticede Yüce Allah Meryem'e, mutluluğu, faydalı ilimleri ve sâlih amelleri öğrenip alması için Hz. Zekeriya'nın kefil olmasını takdir buyurdu. Böylece Hz. Meryem annesinin arzuladığı şekilde sırf ibadete tahsis edilmiş bir hayat yaşadı. Kendisine Beyti Makdis'te “mihrap” adlı bir kısım tahsis edildi.¹⁰ Hz. Zekeriya'nın himayesine verildiğini bildiren âyette Hz. Meryem'in nezih hayatına delalet eden olaylara değinilir: “Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. “Meryem, Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.” (3/37). Hz. Zekeriya'nın Meryem'in yanında yazın kış meyveleri, kışın ise yaz meyveleri bulduğu rivayet edilmektedir.¹¹

6 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , I. 539.

7 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , I. 539.

8 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kuranı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, I. 358.

9 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , I. 544.

10 Ateş, Süleyman, Kuranı Kerim Tefsiri, Yeni Ufuklar yay., 1995, İstanbul, I. 440.

11 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , I. 539.

C. MELEKLER TARAFINDAN MÜJDELENMESİ

Kur'an yüce Allah'a ibadete adanmış bir hayat süren Hz. Meryem'in meleklerin hitabına mazhar olduğunu bildirmektedir. Bu hitapların bir kısmında kendisine faziletine dair müjde verilmekte ve bu mertebenin şükürünü yerine getirmesi için ibadete sıkı sarılması hatırlatılmaktadır: "Hani melekler, "Ey Meryem! Allah seni seçti. Seni tertemiz yaptı ve seni dünya kadınlarına üstün kıldı.", "Ey Meryem! Rabbine divan dur. Secde et ve (onun huzurunda) rükû edenlerle beraber rükû et" demişlerdi." (3/42-43).

Hz. Meryem bazılarına göre meleklerin kendisine hitap etmiş olması hasebiyle peygamberlik şerefine de ermişti, fakat bu görüş, icmaya muhaliftir. Kadınlardan peygamber gönderilmediği hakkında icma vardır. Ancak bu hitab ona bir keramet olmak üzere gelmiştir. Veya bu hitap onun oğlu Hz. İsa'nın peygamberliğine delâlet eden harikulade bir keyfiyettir (irhâs) yahut Hz. Meryem'e melekler tarafından böyle bir ilham yoluyla cismanî ve ruhanî bir terbiye ve itaat yolunu göstermek hikmetine dayanmaktadır. Yine bu âyete göre Hz. Meryem, yalnız kendi asrındaki değil, bütün kadınlardan üstündür. Ayrıca hadislerde en faziletli dört bayandan biri olduğu beyan edilmektedir.¹²

Hz. Meryem'in meleklerle olan diğer konuşmaları Hz. İsa'nın müjdelenmesi ve doğumu ile alakalıdır. Bu diyalog iki yerde geçmektedir. Âli İmran sûresindeki konuşma şu şekildedir:

"Hani melekler şöyle demişti: "Ey Meryem! Allah seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryemoğlu İsa Mesih'dir. Dünyada da, ahirette de itibarlı ve Allah'a çok yakın olanlardandır. "O, beşikte de, yetişkin çağında da insanlarla konuşacak, salihlerden olacaktır." (Meryem), "Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?" dedi. Allah, "Öyle ama, Allah dilediğini yaratır. O bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir" dedi. Ve Allah ona kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretecek...."(3/45-48).

Hz. İsa'nın doğumu ile ilgili diğer diyalog Meryem Sûresi'nde geçmektedir. Dolayısıyla ikinci bölümde işlenecektir.

D. KİŞİLİĞİ

Kur'an'da adı anılan tek bayan olması, bir sûreye adının verilmesi ve Kur'an'ın hakkında kullandığı ifadeler Hz. Meryem'in yüce bir kişiliğe sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Kur'an, onun şahsiyetiyle

12 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, I. 363.

ilgili ifadeler içerisinde sahip olduğu birtakım üstün vasıflar sayar. Kur'an'da zikredilen başlıca üstün vasıfları ve ilgili âyetler şunlardır:

_ *Yüce Allah tarafından seçilmesi, temiz kılınması ve bütün kadınlardan üstün olması*: "Hani melekler, "Ey Meryem! Allah seni seçti. Seni tertemiz yaptı ve seni dünya kadınlarına üstün kıldı. demişti" (3/42). Âyette geçen *istafa* kelimesi Meryem'in -alışılmışın dışında- mâbed hizmetine kabul edilmesi, rızkının ilâhî lütufla özel bir yoldan kendine ulaştırılması, kendisini tamamen Allah'a ibadete veren bir kul kılınması ve meleklerle konuşma mertebesiyle onurlandırılması gibi anlamlarla açıklanmaktadır. Hz. Meryem'in başka kadınlara üstün kılındığını özellikle belirten ikinci *istafa* fiili için de şu açıklamalar yapılmaktadır: Babasız olarak Hz. İsa'yı dünyaya getirmiş olması, çocuğunun doğar doğmaz konuşup çevreden gelen ithamları bertaraf eden açıklamalar yapması, kendisinin ve oğlunun bütün idrak sahiplerinin ders alacağı bir delil, bir mucize kılınması. "Seni tertemiz kıldı" cümlesi farklı yaratılış özelliklerine sahip kılındığı vb. değişik şekillerde yorumlanmışsa da, hâkim görüş bu ifadenin amacının onun kötülüklerden arındırıldığını ve özellikle Yahudilerin iftiralardan uzak olduğunu belirgin biçimde ortaya koymak olduğu yönündedir. Ayrıca tüm kadınlara mı yoksa sadece çağının kadınlarına mı üstün kılındığı hakkında farklı görüşler varsa da tüm zaman kadınlarına üstün kılındığı görüşü daha isabetli gözükmektedir.¹³

_ *iffetli olması*: "İrızını korumuş olan kadını da (Meryem'i de) hatırla." (21/91), "Allah, bir de iffetini sapasağlam koruyan İmran kızı Meryem'i de (inanarlara) örnek gösterdi..." (66/12). Meryem kendisini Allah'a kulluk etmeye öylesine vermiş, iffetini öylesine korumuştur ki yüce Allah onu babasız dünyaya getirmeyi murat ettiği Hz. İsa'ya anne yaptı; o izahı yapılamayacak bu durumdan ötürü çevresinden gördüğü ağır hakaret ve baskılar karşısında inancından ve iffetine olan güveninden hiçbir şey kaybetmedi.

_ *Allah tarafından bir mucize oluşu*: "Meryem oğlu İsa'yı ve annesini büyük bir mucize kıldık ve her ikisini de oturmaya elverişli, akarsulu yüksek bir yere yerleştirdik." (23/49). Hz. Meryem bâkire iken hamile kalmış ve böylece Hz. İsa babasız dünyaya gelmiştir. Bu, Allah'ın yaratıcı kudretinin büyüklüğünü gösteren en önemli mucizelerden olduğu için burada olaya, "delil, mucize, işaret" gibi anlamlara gelen âyet kelimesiyle işaret edilmiştir. Hz. İsa ve annesinin yerleştirildiği bildirilen yerin neresi olduğu hakkında Kudüs'teki İlya, Ramallah, Mısır, Dımaşk gibi farklı yerlerden sözü edilmektedir.¹⁴

_ *dosdoğru bir kadın oluşu*: "Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler geldi geçti. Onun annesi de dosdoğru

13 Kuran Yolu, DİB yay. , I. 560.

14 Kuran Yolu, IV. 27.

bir kadındır. (Nasıl ilah olabilirler?) İki de yemek yerlerdi. Bak, onlara âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz. Sonra bak ki, nasıl da (haktan) çevriliyorlar.” (5/75).

_ *itaatkar oluşu*: Meleklerle olan diyalogda kendisine “rabbine divan dur” diye hitap edildiği görülmüştü (3/43). Kur'an başka bir bölümde onun itaatkar biri olduğunu açık bir şekilde söylemektedir: “O itaat edenlerdendi.” (66/12).

II. KUR'AN'DA HZ. MERYEMİN HAMİLELİĞİ

Hız. Meryem'in Hız. İsa'ya hamile kalışı (The Virgin Birth) Kur'an tarafından aktarılan eşsiz olaylardan biridir. Bu olay –girişte de değinildiği gibi- Kur'an tarafından Meryem sûresindeki etraflı anlatım dışında muhtelif bağlamlarda özlü bir şekilde Hız. İsa'ya dair göndermeler suretiyle anlatılmaktadır. Meryem sûresi dışındaki mezkur göndermeleri genel anlatım başlığı altında ele alarak konuyu genel anlatım ve Meryem sûresindeki anlatım şeklinde ayrı başlıklar altında incelemek uygun olacaktır. Fakat incelemeye başlamadan önce -ilgili âyetlerde görüleceği üzere- konu için önem arz eden *ruh* kelimesinin sözlük anlamı ve Kur'an'daki kullanımı hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır:

Ruh kelimesi sözlükte şu anlamlara gelmektedir: üfleme,¹⁵ hayat sağlayan unsur, nefis, vahiy, ilahi hüküm, ilahi emir,¹⁶ ve nefes.¹⁷ Bu kelime “can boğaza geldiğinde” (76/26, 56/83) vb. ifadelerdeki gibi zımnî kullanımlar dışında, yirmi âyette¹⁸ açıkta zikredilmektedir. Bu yirmi âyetten dördü konumuzla ilgili bölümlerde geçmektedir. Diğer on altı yerde¹⁹ birkaç kullanım tarzı görülür. Bu kullanımlar şu şekilde kısımlandırılarak özetlenebilir:

a) Bu kelimenin Kur'an'daki kullanım şekillerinden biri *ruhu'l-emin*, *ruhu'l-kuds* şeklindeki tamlamadır (2/87, 2/253, 5/110, 16/102, 26/193). İfadenin geçtiği âyetler hakkındaki yorumları görmek için merhum Hamdi Yazır'ın mushaf sırasına göre ilgili ilk âyete ilişkin açıklamalarını aktarmak faydalı olacaktır:

Acaba Rûhu'l-Kudûs'ten murad nedir? “Rûhu'l-Kudûs” kelime itibariyle fevkalade temizlik, taharet ve nezahet yahut bereket ruhu, yahut mukad-

15 İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, Daru's-Sadr, Beyrut , II. 459.

16 Maluf Luis, al-Muncid, Dar'u-Meşrik, Beyrut, 2008, s. 286.

17 Mu'cem'u-Vesid, Mektebet'u-Şurug'd-Düveliyye, Kahire, 2011, s. 320.

18 Baki, Fuat, Mu'cemu'l-Müfehres, Daru'l-Hadis, Kahire, 1945, s. 326.

19 2/87, 2/253, 5/110, 16/102, 26/193, 70/4, 78/38, 97/4, 16/2, 40/15, 42/52, 17/85, 32/9, 15/29, 38/72, 58/22.

des ruh demek ise de bunun gerçek anlamı hakkında tefsirciler birkaç rivayet nakletmişlerdir:

1- Mücahid ve Rebî'in beyanına göre; "el-Kudüs" el-Kuddûs gibi ilâhî isimlerdendir. Şu halde Rûhu'l-kudüs, yani Allah'ın ruhu demek olabilir. Nitekim bu te'yid dolayısıyla Hz. İsa'ya "rûhullah" dahi denilir.

2- İbnü Abbas'dan bir rivayete göre, burada "Rûhu'l-Kudüs" Allah'ın ism-i azamı (en büyük ismi) dır ki, Hz. İsa bununla ölüleri diriltirdi.

3- İncil'dir, nitekim "İşte böylece sana da emrimizden bir ruh vahyettik." (Şûrâ, 42/52) âyet-i kerimesinde Kur'an vahyine dahi "ruh" denilmiştir.

4- Katâde, Süddî, Dahhâk ve Rebî'in beyanına ve İbnü Abbas'dan diğer bir rivayete göre, Rûhu'l-Kudüs Cebrail'dir. Ve buna asahh-i akval, yani rivayetlerin en sıhhatlisi demişlerdir. Çünkü Peygamber Efendimiz, Hassân İbni Sabit (r.a.) bir kerre "Kureyş'i hicvet, Rûhu'l-Kudüs seninledir." buyurduğu gibi, bir başka zamanda da "Ve Cebrail seninledir." diye buyurmuşlardır. Demek ki, Rûhu'l-kudüs Cebrail aleyhisselâmın "Rûhu'l-Emîn" gibi diğer bir ismidir. Nitekim Hassân (r.a.) dahi beytinde "Allah'ın elçisi olan Cibril de bizdedir. O Rûhu'l-Kudüs'ün ise eşi, benzeri yoktur." diyerek Rûhu'l-Kudüs'ün Cebrail olduğunu göstermiştir. Cebrail'e "rûhullah" dahi denilmesi, diğer bir ilahî isim olan Rûhu'l-Kudüs'ün aynı mânâya geldiğini doğrular.

Kur'an diline ait bu kelimelerin göz önünde bulundurulması ile Rûhu'l-Kudüs'ün Cebrail demek olduğu anlaşılır.²⁰

Hamdi Yazır ruhu'l-emin ifadesini de ruhu'l-kuds hakkındaki zikredilen izahlardaki genel kabul ile yani Cebrail ile açıklamaktadır.²¹ Bir diğer âyet bu açıklamayı destekler: "De ki: "Her kim Cebrail'e düşman ise, bilsin ki o, Allah'ın izni ile Kur'an'ı; önceki kitapları doğrulayıcı, mü'minler için de bir hidayet rehberi ve müjde verici olarak senin kalbine indirmişti." (2/97).

Ayrıca "melekler ve ruh" şeklindeki kullanımlarda da (70/4, 78/38, 97/4) bu açıklamaya yakın izahlar görülür. Yine mushaf sırasına göre bu kullanımlardan ilki üzerine Hamdi Yazır şunları nakletmektedir:

Burada melekler çoğul, Ruh tekil zikredilmiştir. O halde Ruh'tan maksat nedir? Bundan ilke evvel "De ki, ruh Rabbimin emrindedir." (İsra, 17/85) buyrulduğu üzere Rabbin emrinden olan Ruh akla gelir. Tefsircilerin çoğunluğu burada Ruh, "Meleklerine, Peygamberlerine ve Cebrail'e..." (Bakara, 2/98) buyrulduğu gibi, genel olarak zikirden sonra özel olarak zikir kabilinden Cebrail (a.s) olduğunu söylemişlerdir. Ebu

20 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, Azim yay. , İstanbul, 1992, I. 342-343.

21 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, VI. 117.

Hayyan da şöyle der: “er-Ruh, âlimlerin çoğunluğuna göre Cebrail'dir. Şereflendirme için özel olarak ayrıca zikredilmiştir. Burada meleklerden sonra, “O gün Ruh ve melekler saf saf kıyama duracaklar.”(Nebe, 78/38) âyetinde ise önce zikredilmiştir. Mücahid, “er-Ruh, insanoğlunun yaptığı işleri yazmaya memur olan hafaza meleklerinin hafazası olan melektir.” dedi. Bir de er-Ruh, Cebrail (a.s)'den başka ulu yaratılışlı bir melektir denildi. Ebu Salih, “insan şeklinde, fakat insan değil” dedi. Kabisa b. Züeyb, “alındığı vakit ölünün ruhu” dedi. Lakin “Âyetlerimizi yalanlayanlara ve onları kabul etmeyi kibirlerine yediremeyenlere göklerin kapıları elbette açılmaz.” (A'raf, 7/40) âyeti gereğince kâfirin ruhunun yükselmeyeceği beyan edilmiş bulduğundan muradın, müminin ruhu olduğu da kaydedildi. Razî de der ki: Allah'ın sırlarını gören keşif ehli kişilerden bazıları şöyle demiştir: Ruh, büyük bir nurdur. Nurların, Allah'ın azametine en yakın olanıdır. Diğer meleklerin ve insanların ruhları, ruh mertebelerinin en son derecesinde ondan dallanır. Bu derecelerin iki ucu arasında meleki ruhların mertebelerinin basamakları ve kutsi ruhların konak yerlerinin dereceleri vardır. Onların nasıl olduğunu Allah'tan başkası bilmez. Fakat kelâmcıların sözlerinden açıkça anlaşılan Cebrail (a.s)'dir.²²

b) İkinci kullanım “Emrini içeren ruh ile melekleri kullarından dilediğine indirir.” (16/2) ve “Buluşma günü hakkında (insanları) uyarlamak için, irâdesiyle ilgili ruhu kullarından dilediğine, kendi indirir.” (40/15) ifadelerindeki gibidir. Burada kelime vahiy şeklinde açıklanmıştır.²³ Beden ruhla hayat bulduğu gibi fert ve toplumların cehalet karanlığından sıyrılıp gaflet uykusundan uyanarak nihaî kurtuluşa ermeleri de vahiy nuruyla gerçekleşeceği için âyette vahiy, ruh kelimesiyle ifade edilmiştir.²⁴ “İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) vahyettik. “ (42/52) ifadesini de Hamdi Yazır şu şekilde açıklamaktadır:

“Bu zikrolunan üç çeşit vahiy ile veya sürenin başında geçtiği üzere önceki peygamberlere vahyedildiği gibi bu üç tarz ile Sana emrimizden bir ruh vahyettik. Yani ilim, irade prensibi gibi bir manevî hayat prensibi olan Kur'ân'ı vahyettik, diğer bir mânâ ile ruh-u emîn olan Cebrail'i vahiy ile gönderdik.”²⁵

c) Üçüncü kullanım (17/85, 32/9, 15/29, 38/72) ise Türkçede de kullanılan yaygın anlam yani “hayat sağlayan unsur”ile alakalı-

22 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, IIX. 336-337.

23 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, V. 228.

24 Kuran Yolu, DİB yay. . III. 378.

25 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, VII. 40.

dır. İsrâ sûresindeki âyetteki kelimeyi “Cebrâil”, “bu ismi taşıyan özel bir melek”, “İsâ”, “vahiy”, “Kur’an”, “yaratılış” gibi değişik şekillerde yorumlayanlar olmuşsa da müfessirlerin büyük çoğunluğu buradaki ruhu, “insanı canlı varlık yapan, bedeni yöneten mânevî cevher” olarak açıklamışlardır.²⁶ “Ruhundan üfledi” ve “ruhumdan üflediğim zaman” ifadelerindeki tamlamalar şereflendirme, üfleme deyimini ise bir örnek ifade eder.²⁷

d) Ayrıca “İşte Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendi katından bir ruh ile desteklemiştir.” (58/22) ifadesindeki gibi bir kullanım da vardır. Kelime burada Onları katından bir lutuf, Kur’an’dan ve Hz. Peygamber’in sözlerinden kaynaklanan ilâhî bir lutuf, ışık ve başarı ile, Kur’an ile, Cebrâil (a.s.) ile desteklemiştir” vb. mânalarla açıklandığı gibi “Onları iman ruhuyla desteklemiştir” tarzında da yorumlanmıştır; çünkü bizatihî iman, kalplere hayat veren bir ruh mesabesindedir.²⁸

Bu açıklamalardan sonra Kur’an’da *ruh* kelimesinin başlıca dört kullanımı olduğu anlaşılmaktadır: “Cebrail”, “vahiy”, “hayat sağlayan unsur” ve “ilahi destek ve nur”. Yapılan alıntılarda görüldüğü üzere bu dört açıklama dışında farklı manalarda da kullanıldığını söyleyenler olmuştur. Bu manalar “ismi a’zam”, “yaratılış”, “insanoğlunun yaptığı işleri yazmaya memur olan hafaza meleklerinin hafazası olan melek.”, “Cebrail (a.s.)’den başka ulu yaratılışlı bir melek”, “insan şeklinde bir melek”, “bedenden alınan ruh”, “müminin ruhu” ve “Allah’ın azametini en yakın olan ruh”tur.

Asıl konuya geçmeden önce Rağıp Isfehâni’nin bu kelimeyi nasıl açıkladığını zikretmek uygun olacaktır. Kendisi ilgili âyetlere işaret ederek bu kelimenin manalarını şu şekilde açıklıyor: “vücuda hayat veren unsur” (17/85, 15/29), “ulu melekler” (78/38, 70/4, 26/193, 16/102, 2/253), “Hz. İsa” (4/171) ve “Kuran” (42/52).²⁹

A. KUR’AN’DA GENEL OLARAK HZ. MERYEM’İN HAMİLELİĞİ

Kur’an-ı Kerim Hz. Meryem’in hamileliğine birkaç yerde atıfta bulunur. Daha önce zikredildiği gibi bir âyette (23/50) anne-oğul ikilisinin durumu bir mucize olarak belirtilmiş ve başka bir âyette (43/59) Hz. İsa’nın dönemin insanları için bir kudret delili olduğu ifade edil-

26 Kuran Yolu, III. 517.

27 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, V. 209.

28 Kuran Yolu, V. 279.

29 al-İsfahani, Râğib, Müfredât, Mektebe an-Nazar Mustafa Baz, s. 271.

mişti. “Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı. Sonra ona “ol” dedi. O da hemen oluverdi.” (3/59) âyetinde ise Hz. İsa'nın durumu esrarengiz olması ve imkan yönüyle Hz. Adem'in durumuna benzetilmektedir. Bu âyetlerin yanı sıra, olayın keyfiyetine ışık tutan diğer âyetler şunlardır:

“Hani melekler şöyle demişti: “Ey Meryem! Allah seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryemoğlu İsa Mesih'dir. Dünyada da, ahirette de itibarlı ve Allah'a çok yakın olanlardandır.” (3/45),

“Meryemoğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendisinden bir ruhtur.” (4/171),

“İrızını korumuş olan kadını da (Meryem'i de) hatırla. Ona ruhumuzdan üfleştik.” (21/91),

“Allah, bir de iffetini sapasağlam koruyan ve bizim de kendisine ruhumuzdan üflediğimiz, Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını doğrulayan İmran kızı Meryem'i de (inanana) örnek gösterdi. O itaat edenlerdendi.” (66/12).

Âyetlerde görüldüğü üzere burada birkaç nokta izah edilmelidir: Meryem'in müjdelendiği kelime neydi, Meryem'e ulaştırılan kelimedenden kasıt nedir, Hz. İsa'nın Allah'tan bir ruh oluşu ne anlama gelmektedir ve Hz. Meryem'e üflenen ruh nedir?

Hız. Meryem'in müjdelendiği kelime Allah tarafından garip bir kelime, bir fiil ve tesir, normal dışı bir yaratma işi, mânâlı bir eser olarak açıklanmaktadır.³⁰ Hız. İsa, insanın meydana gelmesinde bilinen şeklin dışında (baba faktörü olmaksızın) yani yüce Allah'ın “ol” sözü'nün doğrudan sonucu olarak ana rahmine düştüğünden olay böyle anılmıştır. Esasen bütün yaratılmışlar, Cenâb-ı Allah'ın varlık verme (tekvîn) iradesinin eseri olarak, fakat yine O'nun iradesiyle var olan ve işleyen bir sebepler manzumesi içinde meydana gelirler. Hız. İsa'da ise Allah Teâlâ baba faktörünün bulunmamasını murat ettiğinden, onu bu mücizevî yaratılışının belirgin bir ifadesi olmak üzere “kendisinden bir kelime” şeklinde anmıştır.³¹

Hız. Meryem'e ulaştırılan kelime ise yaratma veya tebliğ dair bir kelimesi olarak açıklanmaktadır.³² Hız. İsa Allah'ın kelimesidir, ancak kelâm ve ilâhî kelime (söz, logos), irade ve kudret gibi Allah'ın sıfatıdır. Olağan üstü bir oluşa şahit olduğumuzda “Allah'ın kudreti” deriz,

30 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, II. 364.

31 Kuran Yolu, I. 573.

32 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, III. 134.

burada kudret mecazen “Allah’ın kudretinin eseri” mânasına gelmektedir. Dolayısıyla burada maksat onun, Allah’ın kelamının, emrinin eseri olduğudur.³³

Hız. İsa’nın Allah’tan bir ruh oluşunu bildiren ifade ise diğer insanların sahip olduğu ruhtan farklı bir anlam ifade etmemektedir. İsa Mesih Allah’tan bir ruhtur; bütün insanların özünde aynı ruh vardır. “O’ndan bir ruhtur” ifadesinin özellikle kullanılması ya onun bu ruhtan nasibinin daha fazla olduğundandır veya bu ruhun ona intikalinin, diğer (anah-babalı) insanlardan farklı şekilde ve farklı yoldan olması sebebiyledir.³⁴

Hız. Meryem’e ruhtan üfürüldüğünü bildiren âyetler ise “De ki: Ruh benim Rabbimin emrindedir.” (İsrâ, 17/85) ifadesinde de olduğu gibi “ilahi emirden olan ve Âdem’e üflenen ruh cinsinden üfledik”, “içinde İsa’yı canlandırdık” şeklinde açıklanmaktadır. Ruhumuzdan ifadesinin, ruhumuz tarafından manasına gelmesi de mümkündür.³⁵ Bir cesdeden değil, doğrudan doğruya ruhtan, ilâhî bir emir olan mukaddes ruhtan, bir kelime üfürülür gibi ona İsa (a.s), Allah tarafından üfürüldü. Bir erkeğin sulbünde meni hücreleri, bir kadının rahminde yumurtalık hücreleri nasıl yaratılıyorsa, bakire Meryem’in rahminde ikisi de aynen Rabbâni bir emirle yaratılmıştı. Buna göre Meryem o üfürülme anında hem dişi hem erkek özelliğini toplayan fevkalade bir seçimle, “Seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti.” (Al-i İmrân, 3/42) buyurulduğu gibi âlemin kadınlarında görülmemiş bir üstünlükle seçilerek, dıştan bir aşlamaya muhtaç olmaksızın kendine görünen ruhun (Cebrail’in) üfürmesinden gebe kalmıştı. Ayrıca âyetlerin birinde Hız. Meryem’in erkek birinde kadın vasfıyla tasviri bu manayı teyit etmektedir.³⁶

Görüldüğü üzere Meryem suresindeki anlatım dışındaki genel ifadelerde ve göndermelerde Allah tarafından harikulade bir emirle, Hız. İsa’nın bir ruh vasıtasıyla veya doğrudan Hız. Meryem’e üfürüldüğü, Hız. İsa’nın diğer insanlara Allah tarafından üflenen aynı ruha sahip olduğu anlatılmaktadır. Burada geçen *ruh* kelimeleri de hayat sağlayan unsur ve Cebrail’e işaret etmektedir. Bu izahlardan sonra Meryem sûresindeki anlatımı açıklamak daha kolay olacaktır.

33 Kuran Yolu, II. 189.

34 Kuran Yolu, II. 190.

35 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, IV. 461.

36 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, IIX, 169-170.

B. MERYEM SURESİNDEKİ ANLATIMLA HZ. MERYEM'İN HAMİLELİĞİ

Bu sûrede konumuzla alakalı olarak Hz. Meryem'e ruhun gönderilişi, aralarında geçen diyalog, Hz. Meryem'in kavminden uzaklaşması, doğum, kavmine dönüşü ve Hz. İsa'nın beşikteyken konuşması yer almaktadır (19/16-36). Doğum sürecine kadar olan anlatım şu şekildedir:

(Ey Muhammed!) Kitapta (Kur'an'da) Meryem'i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germiştir. Biz, ona ruhumuzu göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü. Meryem, "Senden, Rahmân'a sığınırım. Eğer Allah'tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)" dedi. Ruh, "Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim" dedi. Meryem, "Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir?" dedi. Ruh, "Evet, öyle, Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir" dedi. Böylece Meryem çocuğa gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. "Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!" dedi. Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: "Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı.". "Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün." "Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin, "Şüphesiz ben Rahmân'a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım" de. (19/16-26).

Hayatından bahsederken söylendiği üzere O Hz. Zekeriya'nın himayesi altında, Beyti Makdis'te kendisi için özel bir yerde Allah'a ibadete adanmış bir hayat yaşıyordu. Bir gün "ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve onlarla arasında bir perde germiştir" (19/16). Gittiği yer, kendi evinin veya Beyti Makdis'in sol cenahı ve temizlik vb. ihtiyaçları için teyzesinin kendisine tahsis ettiği bir hücre³⁷ olarak açıklanırken; gidiş amacının ise adet olduğu için temizlik, su doldurmak ve ibadet için sakin bir yere gitme isteği olduğu söylenmektedir.³⁸ Hz. Meryem'in doğuya çekilmesi ve Hristiyanlarda ibadetlerinde doğuya yönelmeleri arasında ilişki olduğu rivayet edilmektedir.³⁹

37 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kuramı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, Bilmen yay. , İstanbul, 1964, IV. 2011.

38 Razi, Fahreddin, et-Tefsiru'l- Kebir,el-Matbaa el-Behiyye el-Mısriyye, Kahire, XXI. 196.

39 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , III. 186.

Böyle bir esnada kendisine Allah tarafından ruh gönderildi “Biz, ona ruhumuzu göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü” (19/17). Acaba kendisine gönderilen ruh neydi?

B.1. GÖNDERİLEN RUH

İbn ebi Hatim,⁴⁰ Mücahid, Dahhak, Katade, İbn Cüreyc, Vehb bin Münebbih ve Süddi⁴¹ gibi Tabiin dönemi ileri gelenleri bu ruhun Cebrail olduğunu söylemişlerdir. Taberi,⁴² İbn Kesir,⁴³ Zemahşeri,⁴⁴ Neseфи,⁴⁵ Beyzavi,⁴⁶ Ebus-Suud,⁴⁷ Razi⁴⁸ ve Celaleyn yazarı⁴⁹ gibi gerek rivayet gerek dirayet yönünden otorite müfessirler de bu görüşü benimsemişlerdir. Ayrıca Vehbi Efendi,⁵⁰ Ali Arslan,⁵¹ ve Ömer Nasuhi Bilmen⁵² gibi çağımız müfessirlerinden çoğu da bu kanaati taşımaktadırlar. Cebrail, ruhanî bir mahlûk olduğu için, sırf ruhtan yaratılmış bulunduğu için veya kendisinin ilâhî kitapları Peygamberlere tebliğ etmesi vesilesiyle dinî hayatı temine vasita olduğu için kendisine «ruhumuz» diye bir şeref verilmiştir. İlahî vahyi alıp Peygamberlere tebliğ etmesi Cenab-ı Hakka manevî yakınlığını göstermektedir. İşte böyle bir yakınlığa işaret için de kendisine “ruhullah” denilmektedir.⁵³ Ebu Hayve, kelimeyi fetha ile *revhanâ* şeklinde okumuştur. Çünkü Cebrail (a.s), kulların rahatlığı bulunan şeylere sebep ve muttakiler için hazırlanmış olan indi ilâhideki rahatlığı elde etmeye vasita olur. Yahut Cebrail (a.s) mukarreblerden olduğu için “revh” adını almıştır. Nitekim Cenab-ı Hak, “Şimdi eğer o mukarreblerden ise, artık rahatlık, güzel rızık ve naîm cenneti onundur” (57/88-89) buyurur. Mukarrebler (Allah’a yakın olanlar), kendilerine revh (rahatlık) vadedilmiş kimselerdir. Sonuç olarak âyet, bu farklı kıraat da dikkate alınarak “Bize mukarreb olan, rahatlık sahibi olan o Cebrâil’i ona gönderdik” demektedir. Çünkü devamda gelen “o ‘Ben ancak sana pak bir çocuk vermek için (gelen). Rabbinin elçisiyim’ dedi.” “(Meryem, 19) sözü ancak Cebrail’e uygun

40 Taberi, Camiu'l-Beyan, Dar Hicr, 2002, XV. 485.

41 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , III. 186.

42 Taberi, Camiu'l-Beyan, Dar Hicr, 2002, XV. 485-486.

43 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , III. 186.

44 Zemahşeri, Tefsiru'l-Keşşaf, Daru'l-Marife, Beyrut, 2009, s. 634.

45 Nesefi, Medarikü't-Tenzil, Daru'l-Kalem, Beyrut, 1989, II. 974.

46 Beyzavi, Tefsiru'l-Beyzavi, Daru'r-Reşid , Beyrut, 2000, II. 363.

47 Ebu's-Suud, tefsiru ebi's-Suud, Dar Ihya et-Türasi'l-Arabi, Beyrut, X-XI, 260.

48 Razi, Fahreddin, et-Tefsiru'l- Kebir,el-Matbaa el-Behiyye el-Mısriyye, Kahire, XXI. 196.

49 Tafsiru'l-Celaleyn, Daru'l-Hayr, Dimeşk , 2003.

50 Vehbi, Mehmet, Hulâsatu'l-Beyan, Üçdal yay. , İstanbul, VII/VIII. 3200.

51 Arslan, Ali, Büyük Kuran Tefsiri, Okusan yay. , İstanbul, 2000, XI. 75.

52 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kuranı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, X. 2011.

53 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kuranı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, X. 2011.

düşer.⁵⁴

Ayrıca melekler tarafından müjde verilmesi ile ilgili iki anlatım dikkate alındığında bu yorumu destekleyen bir bağdaşma görülür. İlk anlatımda “melekler” şeklinde çoğul, ikinci anlatımda ise gönderilen bir tek ruhtan bahsedilmesi iki olayın farklı zamanlarda meydana geldiği düşüncesini akla getirmekte ise de gerek birinci diyalogun devamındaki “dedi” ifadesi gerek burada meleklerden kastedilenin genel kabul göre Cebrail olduğunun ifade edilmesi⁵⁵ müjdelemenin tek seferde vuku bulduğunu göstermektedir.

Gönderilen ruhu başka türlü de açıklayanlar olmuştur. Ubey bin Ka'b'dan bir rivayete göre o Hz. İsa'nın kendi ruhudur.⁵⁶ Ebu Müslim de bunun karında bir beşer olarak şekillenen, suret giyen “rûh” olduğunu söylemiştir.⁵⁷ Fethullah Gülen de cennette aralarında gerçekleşecek nikaha ve Hz. Meryem'in iffeti gereği ancak böyle bir şahısla beraber olabileceği görüşüne dayanarak bu ifadeden Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ruhunun da kastedilebileceğini söylemektedir.⁵⁸ İlk görüşü İbn Kesir İsrailiyattan olabileceğini söyleyerek nakleder.⁵⁹ Ayrıca ruh ile gerçekleşen diyalogdaki “Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim” gibi ifadeler ve doğum gerçekleştikten sonra da kendisine teselli için yeniden hitap edilmesi bu üç görüşe uymamaktadır. Ayrıca kelimenin kullanımlarını anlatırken görüldüğü üzere Kur'an'da Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında ruh kelimesi hiç kullanılmamıştır.

Sonuç olarak; Kur'an'ın genel üslubu, yapılan diyalogun tamamındaki ifadeler ve konuyla ilgili diğer âyetler dikkate alındığında hemen hemen bütün müfessirlerin kabul ettiği ilk açıklama (Cebrail) isabetli görünmektedir. Cebrail Hz. Meryem'e farklı bir surette görünmüştü. Acaba ne şeklinde göründü ve bunun sebebi neydi?

B.2. İNSAN SURETİNDE TEMESSÜL

“Biz, ona Cebrail'i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü.” (19/17) âyetindeki *temessele* fiili “birşeyin suretine girmek, “onun gibi olmak” demektir.⁶⁰ Cebrail Hz. Meryem'e insan su-

54 Razi, Fahreddin, et-Tefsiru'l- Kebir, el-Matbaa el-Behiyye el-Mısriyye, Kahire, XXI. 196.

55 Alusi, Ruhul-Meâni, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1994, II. 153.

56 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , III. 186.

57 Ateş, Süleyman, Kuran-ı Kerim'in Tefsiri, Yeni Ufuklar yay. , İstanbul, 1995, III. 1612.

58 Gülen, M. Fethullah, Kuran'dan İdrake Yansıyanlar, Zaman, 2000, II. 248.

59 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, III. 186.

60 Sarı, Mevlüt, Mevarid, İpek yay. , s. 1410.

retinde görünmüştür. “Düz”, “vasat” ve “normal” anlamlarına gelen⁶¹ *seviyya* kelimesi ile beraber dikkate alındığında Cebrail’in aldığı suret “tam kamil bir insan”⁶², “eli yüzü düzgün bir insan”,⁶³ ve “son derece yakışıklı, tüysüz genç bir delikanlı”⁶⁴ ifadeleriyle açıklanmaktadır. Cebrail’in Hz. Meryem’in akranı olup Beyt-i Makdis’in hizmetçilerinden Yusuf adında biri olarak görüldüğü de söylenir.⁶⁵

Acaba Cebrail neden düzgün bir insan şeklinde görüldü sorusu genel olarak Hz. Meryem’in korkmaması ve dolayısıyla mesajı alabilmesi için şeklinde açıklanmaktadır. ⁶⁶Yine onu asli suretiyle görmeye gücü olmadığı için beşer suretinde görüldüğü de söylenmektedir.⁶⁷ Bazıları ise meleklerin insan suretinde gireceği zaman yakışıklı düzgün şekilde görüldüğü ve bu olagelen durumun burada da tekrar ettiğini ifade etmektedir.⁶⁸ Ayrıca yakışıklı bir insan suretinde görünmesini Hz. Meryem’in etkilenip menisinin rahmine inmesini sağlamak için olduğunu söyleyenler olmuştur. Fakat diğer bazı alimler bunun isabetli olmadığını ve Hz. Meryem’in Allaha sığındığını bildiren sonraki cümlelerin bu görüşü reddettiğini düşünmektedir.⁶⁹

Burada bir meleğin beşer suretine girmesi birtakım Kelami ve Felsefi tartışmalara yol açmış bu sebeple bazı müfessirler muhtemel sorulara cevap vermişlerdir. Alusi bu tartışmalar için aklın kesin bir çözüm bulamayacağını ve dolayısıyla bu konu hakkında çok tartışmanın yerinde olacağını bildirmektedir.⁷⁰ Ayrıca Cebrail’in Efendimiz (s.a.v.)’e bazen Dıyhe el-Kelbi suretinde geldiği ve bu tarz temessüllerin İslam geleneğinde yaygın olduğu iyi bilinen bir gerçektir.

B.3. MELEKLE HZ. MERYEM ARASINDA GEÇEN KONUŞMA

Meleğin düzgün bir beşer suretinde görünmesinden sonra Hz. Meryem korktu ve “Senden, Rahmân’a sığınırım. Eğer Allah’tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)” (19/18) dedi. Cümlede geçen *Taki* kelimesinden kastedilenin o zamanda kadınların peşine düşen ve adı Taki olan günahkâr bir adam olduğu ve bundan dolayı Hz. Meryem’in

61 Mu’cemu’l-Vasit, s. 509.

62 İbn Kesir, Tefsiru’l-Kurâni’l-Azîm, , III. 186.

63 Kuran Yolu, III. 596.

64 Razi, Fahreddin, et-Tefsiru’l- Kebir,el-Matbaa el-Behiyye el-Mısıriyye, Kahire, XXI. 196.

65 Arslan, Ali, Büyük Kuran Tefsiri, XI. 75.

66 Arslan, Ali, Büyük Kuran Tefsiri, XI. 75.

67 Çelik, Ömer, Hakk’ın Daveti, Erkam yay. , İstanbul, 2013, III. 252.

68 Arslan, Ali, Büyük Kuran Tefsiri, XI. 75.

69 Ebussuud, Ebussuud Tefsiri, VIII. 3820.

70 Arslan, Ali, Büyük Kuran Tefsiri, XI. 77.

gördüğü şahsı bu adam zannettiği söylene de doğru olan şudur ki: Hz. Meryem “Eğer Allah’den ittikâ eden bir kimse olman beklenir ise ve bu da Allah’a sığınmam ile olur ise, bilesin ki ben, senden O’na sığınıyorum” demek istemiştir. Çünkü Hz. Meryem, kendisinden Allah’a sığınmanın ancak taki (muttaki) kimseler için tesirli olacağını bilmektedir.⁷¹ Bu sözlerin ardından şu diyalog cereyan etti:

Cebrail, “Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim” dedi. Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi. Cebrail, “Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi.(19/19-21).

Neticede Allah melek vasıtasıyla ruhu üfleyince Meryem hamile kaldı (krş. 21/91; 66/12). Cebrail’in Hz. Meryem’in gömleğinin cebine üfürdüğü rivayet edilir.⁷² Rivayete göre Hz. Meryem, bu esnada on veya on üç yaşında idi.⁷³ Tefsirlerde hamilelikle ilgili olarak bir saat ile dokuz ay arasında farklı sürelerden söz edilmiş olmakla birlikte çoğunluk sürenin dokuz ay olduğu kanısındadır.⁷⁴

B.4. HZ. MERYEM’İN UZAKLAŞMASI VE DOĞUM

Hız. Meryem hamileliğini yalnızca Hız. Zekeriya’nın eşi olan kız kardeşine anlattı.⁷⁵ Bu sıralarda Yusuf en-Neccâr adındaki amcaoğlu ile birlikte idi ve bu ikisi *Şeyhtin Dağı*’nda hizmetçilik yaptıkları Mescide gidiyorlardı. Hız. Meryem’in hamile olduğunu ilk sezen bu şahıs oldu.⁷⁶ Hamileliği belli olmaya başlayınca uzaklaştı.⁷⁷ Gidiş sebebi hakkında, mahcupluk hissederek başkalarının gözlerinden uzak bulunmak istediği,⁷⁸ Allah’ın emri gereği olduğu, İnsanlar arasında fitne çıkmasına sebep olmak istemediği ya da insanların kendi hakkında suizan ile günaha girmesini istemediği⁷⁹ gibi farklı açıklamalar yapılmıştır. Gittiği yer ile ilgili olarak ise Beyti Makdis’in sol tarafı ve Hristiyanlar tarafından da benimsenen bir görüş olarak Şam ile Mısır arasında Beyti Lahm denen bir yer olduğu söylenir.⁸⁰

71 Razi, Fahreddin, et-Tefsiru'l- Kebir,el-Matbaa el-Behiyye el-Mısıryye, Kahire, XXI. 198.

72 Sabuni, Muhammed Ali, Safvet üt-Tefasir, Daru'l-Kalem, Beyrut, 1986. II. 975.

73 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kuranı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, IV. 2011.

74 Kuran Yolu, III. 596.

75 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , III. 188.

76 Razi, Fahreddin, et-Tefsiru'l- Kebir,el-Matbaa el-Behiyye el-Mısıryye, Kahire, XXI. 201.

77 Ateş, Süleyman, Kuranı Kerim Tefsiri, III. 1612.

78 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kuranı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, IV. 2014.

79 Çelik, Ömer, Hakk’ın Daveti, III. 254.

80 İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, , III. 189.

“Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. “Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!” dedi.” (19/23) âyetinden anlaşıldığı gibi Hamilelik süresi bitip de doğum sancıları başlayınca Meryem bir hurma ağacının altına sığındı. Bir taraftan doğum sancularıyla kıvrılırken, diğer taraftan da insanların kendisinin günahsız olduğunu kabul etmeyeceklerini düşünerek tedirgin oluyordu. Zira daha önce kavmi onu erdemli, iffetli bir kız olarak tanımıştı; şimdi ise onların gözünde gayri meşrû bir çocuk doğuran biri olarak tanınabilirdi. Dolayısıyla büyük bir üzüntüye kapılarak, “Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!” dedi.⁸¹

Üzgün, endişeli bir halde iken Hz. Meryem’e aşağısından veya hurma ağacının alt tarafından Cibril’i Emin yahut bir harika olarak Hz. İsa⁸² şöyle seslendi:

“Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı.» , «Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün», “.»Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin olursan, «Şüphesiz ben Rahmânîya susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım» de.”(19/24-26).

Yüce Allah, Meryem’in üzüntüsünü gidermek ve acılarını dindirmek için onu teselli etmiş ve nimetlerini hatırlatmıştır; onun için çıkardığı kaynak suyundan içecek, meyve vermesini sağladığı hurmadan da yiyecektir. “Altında bir su kaynağı yaratmıştır” şeklinde çevrilen kısmı “Senden İsa’yı yaratıp çıkarmıştır” şeklinde çevirmek de mümkündür.⁸³

Yapılan teselli ve konuşmamasına dair verilen emir sonrası Hz. Meryem geri döner. Kendisini bu halde gören insanlar şaşırıp işin hakikatini bilmeden onu yermeye başlarlar: “Kucağında çocuğu ile halkının yanına geldi. Onlar şöyle dediler: “Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!” , “Ey Hârûn’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.” (19/27-28).

Burada anılan Hârûn, Hz. Mûsâ’nın kardeşi peygamber Hârûn değildir. Kimine göre Hz. Meryem’in Hârûn adında bir kardeşi vardı. Ana babası gibi o da iffetli ve sâlih bir kimse idi. Bu yüzden işin iç yüzünü bilmeyenler, böyle birinin kız kardeşi olan Meryem’e zina etmeyi asla yakıştıramadıklarını belirtmek istemişlerdir. Hz. Peygamber’den rivayet edilen bir hadiste de, İsrâiloğulları’nda önceki peygamberlerin ve iyi kimselerin isimlerini çocuklarına ad koyma geleneği olduğu için Mer-

81 Kuran Yolu, III. 597.

82 Bilmen, Ömer Nasuhi, Kurânı Kerimin Türkçe Meali Alisti ve Tefsiri, IV. 2015.

83 Kuran Yolu, III. 597.

yem'in kardeşine de Hârûn adı verildiğine işaret edilmiştir. Buna yakın bir yorum da, Meryem'in peygamber olan Hârûn'un soyundan gelmiş olması münasebetiyle kendisine böyle hitap edilmiş olduğudur.⁸⁴

Hz. Meryem kavminin, "Gerçekten sen çirkin bir şey yaptın!" şeklindeki ağır ithamına cevap vermedi; olayı çocukla konuşmaları için ona işaret etti. Fakat onlar, "Beşikteki bebekle nasıl konuşalım!" diyerek hayretlerini ifade ettiler. Bunun üzerine çocuk dile geldi şu hitabı yaptı:

"Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı.", "Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekatı emretti.", "Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı.", "Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir).", "Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu İsa işte budur. Allah'ın çocuk edinmesi düşünülemez. O bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece "ol!" der ve o da olur. Şüphesiz, Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse (yalnız) O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur. (19/30-36).

Meryem suresindeki anlatım bu şekildedir.

III. SONUÇ

Hz. Meryem hayatı ve kişiliği ile Kur'an-i Kerim'de geniş yer bulan figürlerden biridir. Hz. Zekeriya'nın himayesi altında, Beyti Makdis'te kendisi için özel bir yerde Allah'a ibadete adanmış bir hayat yaşayan Hz. Meryem'in hayatının en ilginç olayı babasız bir şekilde Hz. İsa'ya hamile kalışıdır. Bu olay Kur'an tarafından yer yer göndermeler suretiyle ve Meryem suresinde etraflıca anlatılır.

Meryem suresindeki anlatım dışındaki genel ifadelerde ve göndermelerde Allah tarafından harikulade bir emirle, Hz. İsa'nın bir ruh vasıtasıyla veya doğrudan Hz. Meryem'e üfürüldüğü, Hz. İsa'nın diğer insanlara Allah tarafından üflenen aynı ruha sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Meryem suresinde ise kendisine ruhun gönderilişi, aralarında geçen diyalog, Hz. Meryem'in kavminden uzaklaşması, doğum, kavmine dönüşü ve Hz. İsa'nın beşikteyken konuşması yer almaktadır. Kur'an'ın genel üslubu, yapılan diyalogun tamamındaki ifadeler ve konuyla ilgili

diğer âyetler dikkate alındığında hemen hemen bütün müfessirlerin kabul ettiği gibi kendisine gelen ruh Cebrail'dir. Cebrail dışındaki diğer açıklamalar bağlama ve Kuran'ın genel üslûbuna uymamaktadır. Bu ruh birtakım sebeplerle asli suretinde gözükmeyip deli yüzü düzgün bir insan şeklinde zuhur etmiştir.

IV. BİBLİYOGRAFYA

- Alusi, Ruhu'l-Meânî, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1994.
- al-Isfahani, Râğib, Müfredât, Mektebe an-Nazar Mustafa Baz.
- Arslan, Ali, Büyük Kuran Tefsiri, Okusan yay. , İstanbul, 2000, XI. 75.
- Ateş, Süleyman, Kuranı Kerim Tefsiri, Yeni Ufuklar yay., 1995, İstanbul.
- Baki, Fuat, Mu'cemu'l-Müfehres, Daru'l-Hadis, Kahire, 1945.
- Beyzavi, Tefsiru'l-Beyzavi, Daru'r-Reşid , Beyrut, 2000.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, Kuranı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, Bilmen yay. , İstanbul, 1964.
- Çelik, Ömer, Hakk'ın Daveti, Erkam yay. , İstanbul, 2013.
- Ebu's-Suud, tefsiru ebi's-Suud, Dar İhya et-Türasi'l-Arabi, Beyrut.
- Gülen, M. Fethullah, Kuran'dan İdrake Yansıyanlar, Zaman, 2000.
- İbn Kesir, Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1988.
- İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, Daru's-Sadr, Beyrut.
- Kuran Yolu, DİB yay., 2014.
- Maluf Luis, al-Muncid, Dar'u-Meşrik, Beyrut, 2008.
- Mu'cem'u-Vesid, Mektebet'u-Şuruğu'd-Düveliyye, Kahire, 2011.
- Nesefi, Medarikü't-Tenzil, Daru'l-Kalem, Beyrut, 1989.
- Razi, Fahreddin, et-Tefsiru'l- Kebir,el-Matbaa el-Behiyye el-Mısriyye, Kahire.
- Sabuni, Muhammed Ali, Safvet üt-Tefasir, Daru'l-Kalem, Beyrut, 1986.
- Sarı, Mevlüt, Mevarid, İpek yay. , s. 1410.
- Taberi, Camiu'l-Beyan, Dar Hicr, 2002.
- Tafsiru'l-Celaleyn, Daru'l-Hayr, Dımeşk , 2003.
- Vehbi, Mehmet, Hulâsatu'l-Beyan, Üçdal yay. , İstanbul.
- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kuran Dili, Azim yay. , İstanbul, 1992.
- Zemahşeri, Tefsiru'l-Keşşaf, Daru'l-Marife, Beyrut, 2009.

